

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ח / גליון שמו
ערש"ק פרשת שמות ה'תשע"ב

חיבתן של ישראל

משה מידתו מידת האמת

בגדר דין רשע המרים יד על חבירו

הגשמיות והרוחניות יחדיו יהלכון

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת שמות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שמז), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות ענייני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

ולא הספיק ר' יקותיאל לגמור הקדיש האחרון, שמענו והנה ר' יצחק שאול אומר שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד, ובפנים צהובים מסר את נפשו – במנוחה גמורה ובבטחון גמור – ליצרה.

בבכיה עצומה ענו כל העומדים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזרו ואמרו שמע ישראל ושאר הפסוקים. חיש מהר התפשטה השמועה בעיר שנפטר החסיד הישיש ר' יצחק שאול, ומכל פינות העיר נהרו המונים המונים לבית נכדו ר' דוב המלמד.

בודאי הוא זוכה לבקר את רבנו הזקן בהיכלו

ראשי החברה קדישא באו והחליטו להקציב לו מקום נכבד בבית הקברות, ולהיות השלג רב והאדמה קפואה, האיצו הישישים ר' שאול ליב ור' יוסף שלום בהאברכים מעדת החסידים למהר במלאכתם כדי לקיים צוואת ר' יצחק שאול על מילואה.

כשחזרנו לעיר כבר היתה שעה מאוחרת בלילה ונלך כולנו לבית הכנסת, ונשב שם כל הלילה, ויספרו הזקנים, כל אחד את אשר שמע מהחסיד ר' יצחק שאול ויזכרוהו וברכה.

ואף שהמלמד ר' דוב התפלל לפני התיבה כל שלש התפילות כדיון, מכל מקום הנה גם זקני החסידים רבי שאול ליב ורבי יוסף שלום, חברי החסיד ר' יצחק שאול – אמרו קדיש אחרי הנפטר חברים, והכרת פניהם ענתה בם שמקנאים הם לו על מעמדו, בהיותם בטוחים שבודאי הוא זוכה לבקר את רבנו הזקן בהיכלו.

בעמדנו בארבע האמות של זקני החסידים – אמר החסיד ר' גרשון דוב – ראו את כוח הפועל של הרבי, כך ראיתי אצל זקני חסידי קלימוביץ' וכך ראיתי אצל מורי ומדריכי הרב הצדיק רבי הלל נ"ע מפאריטש.

ובדברו זלגו עיניו דמעות.

(התמים חלק ב עמ' שצז ואילך)

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס

יצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

ארץ הקודש United States
ת.ד. 2033 1469 President st.
כפר חב"ד 60840 Brooklyn, NY 11213
טלפון: 03-738-3734 oh@chasidus.net
הפצה: 08-9262674 Tel: 718-534-8673
www.likras.org • oh@chasidus.net

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

תוכן העניינים

כה

לקראת שבת

יוסף שלום – אמר ר' יצחק שאול – שלח לקרוא את שאול ליב ואת פרץ וחיים אליהו ושאר החסידים, כי חפצי לקבל מהם ברכת הפרידה לפני נסעי ל"חג" לביתי, ואתה גרשון דוב – אמר אלי – חזור את המאמר כה אמר כו' ונתתי גו', וכשאראה את אביך אמסור לו פרישת שלום ממך, שהנך מתכוון ללכת בדרך הישרה.

לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה

כשנאספו כל הקרואים ואתם גם הרבה בלתי קרואים, התמלא ביתו של ר' דוב המלמד – מקום מגורו של ר' יצחק שאול – ויאמר ר' יצחק שאול: אחיי! הנני נוסע לחג לביתי.

כל הנאספים לטשו עיניהם מבלי דעת מה הוא שח, ורק הישיש רבי שאול ליב אמר ברצינות, אתה חושב להגיע לחג לשם.

בודאי – ענה ר' יצחק שאול – אך חפצי להתפלל תחילה תפילת המנחה. זוכר אתה ששמענו מפי קודש הקדשים כ"ק רבנו הזקן אודות תפילת המנחה, ולפתע פתאום הרים ר' יצחק שאול עצמו ממשכבו וישב על מטתו ויבקש לשים כובעו על ראשו וחגורתו במתניו ויאמר: זה יותר משבעים וחמש שנה אשר שנינו – אני והוא שאול ליב – שמענו מכ"ק רבנו הזקן בתפילת בואו לליאזנא לאמר:

– ר' יצחק שאול התאמץ לקום אבל לא יכל וישאר יושב על מקומו, ועל פניו הלבנים כשלג נראו כתמי אודם –

לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה, יתרון תפילת המנחה על התפילות דשחרית וערבית הוא בזה, שהיא באמצע היום בשעה שבני אדם עסוקים וטרודים בעניניהם ומפסיקים לתפילת המנחה. וזהו לעולם עבודת האדם בעולם היא שיהא אדם, שכל המאיר ופועל במדות, זהיר – יאיר, היינו התגברות הצורה על החומר, וזה ניכר בענין תפילת המנחה.

מסר את נפשו – במנוחה גמורה ובבטחון גמור – ליוצרה

וכשגמר ר' יצחק שאול לחזור על המאמר, שעלה לו ביגיעה עקב חלישותו הגדולה. אמר:

הערב הוא יום ההילולא של כ"ק רבנו הזקן [נסתלק כ"ד טבת תקע"ג], הנהו מבקש מאת עדת החסידים שלא יאריכו הרבה בהכנות ויקברוהו בעוד מועד, כדי שיספיק לטבול בנהר דינור ולבוא אל ההילולא.

ויזרו להתפלל תפילת המנחה.

ה. מקרא אני דורש.....

"להודיע חיבתן – שנמשלו לכוכבים"

יבאר ע"פ רש"י שחיבתם של ישראל מתבטאת בב' ענינים: ב'מספר' – נקודת היהדות השוה בכלם, ע"ד 'מספר' הכולל כאחד את כל הפרטים; וב'שם' – מעלתו הפרטית שבכאו"א, שמו המיוחד לו

(ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 1 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

"משה אמת ותורתו אמת":

נשמת משה, לידתו, וה"כפרה" על יום המיתה

כשנולד משה נתמלא הבית כולו אורה / ענינו של משה הוא תורה / התורה היא אמת שהוא נצחי לעד / מעשי ידי משה נצחיים / "כדאי הוא יום הלידה שיכפר על יום המיתה"

(ע"פ לקו"ש חכ"ו עמ' 1 ואילך)

יד. פנינים.....

דרוש ואגדה

טז. חידושי סוגיות.....

פלוגתת הפוסקים בדיון מרים יד על חבירו ופסולו לעדות

יסיק דג' שיטות מצינו בזה, אם יש כאן איסור ממש לדינא ואם הוא מדאורייתא או מדרבנן / יחקור בהגדרת האיסור אם הוא מצד צער חבירו הנגרם עי"ז או מצד מעשה רע לכשעצמו, ובוה יבאר כל הסברות שמצינו כאן

(ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 1 ואילך)

כ. תורת חיים.....

מכתבי קודש אודות הקשר האדוק שבין גשמיות לרוחניות, ואשר הענינים בגשמיות תלויים בענינים הרוחניים

כג. דרכי החסידות.....

תיאור מכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ מליובאוויטש נ"ע אודות אחד משישי החסידים, שהשתוקק אחר פטירתו לחזות ברבו – אדמו"ר הזקן, ביום ההילולא שלו כ"ד טבת.

"להודיע חיבתן - שנמשלו לכוכבים"

יבאר ע"פ רש"י שחיבתם של ישראל מתבטאת בב' ענינים: ב'מספר' - נקודת היהדות השווה בכולם, ע"ד 'מספר' הכולל כאחד את כל הפרטים; וב'שם' - מעלתו הפרטית שבכאו"א, שמו המיוחד לו

ברש"י ריש פרשתנו:

"ואלה שמות בני ישראל - אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן; להודיע חיבתן, שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר: המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא".

ובמק"א נתבאר בארוכה כוונת רש"י בזה (ראה במדור זה בש"פ שמות תשס"ט. עיי"ש), שכוונתו לבאר זה שהכתוב בתחילת הסדרה מזכיר את "שמות בני ישראל" השבטים - "ראובן שמעון גו"; וכן מזכיר מנין בני משפחתם - "זיה כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש".

ועל זה מסביר רש"י, דאף ש"בחייהן" של השבטים בני יעקב - בפ' ויגש - כבר הוזכרו שמותיהם ומנין בני משפחתם, חוזר הכתוב כאן על שמותיהם ומנין בני משפחתם; והטעם בזה - "להודיע חיבתן".

מבלי הבט על השלג והקור היו באים אפילו הזקנים ביותר

...ומאז חזרתי מליובאוויטש היו מתכנסים החסידים המלמדים, הבעלי בתים והחנוונים, ואנכי הייתי חוזר לפנייהם בכל יום אחד המאמרים ששמעתי מפי כ"ק אדמו"ר, ומבלי הבט על השלג והקור היו באים אפילו הזקנים ביותר, ואז הבנתי כמה היה גדול כוחם של המחנכים והמדריכים הראשונים, אשר השרישו בחסידים את המשמעת וההסתדרות עד כדי מסירות נפש ממש על הידור כבוד החסידות.

כל מאמר הייתי חוזר פעמיים ושלש, ואחרי כן היינו נושאים ונותנים בתוכן המאמר ומספרים סיפורים שונים עד שעה מאוחרת בלילה.

המאמר האחרון ששמעתי אז מכ"ק אדמו"ר היה הדרוש על פסוק: כה אמר הוי' צבאות אם בדרכי תלך ואם את משמרת תשמור וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמור את חצרי ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה...

מאמר זה חזרתי בלילה ויחי כמה פעמים כי היינו ערים אז כל הלילה.

ועל פי בקשת החסידים חזרתי מאמר זה לפני קבלת שבת ובשבת קודש לפני התפילה ואחרי תפילת מנחה.

צריכים לנסוע לחג "הביתה"

ביום השלישי כ"א טבת בבוקר, בעודנו מתפללים, בא ר' דוב המלמד והודיע, שסבו החסיד ר' יצחק שאול חולה ונמהר לגמור התפילה ונלך לבקרו.

כשנכנסנו אליו כבר הוקל לו מעט, כי בינתיים הקיז לו הרופא ר' ליפא דם, ויתכונן להתפלל, ויתפלל כדרכו בהתלהבות, ואחרי התפילה למד את שיעוריו.

בערב באנו אליו עוד הפעם, ועל פי בקשתו חזרתי את המאמר כה אמר כו' הנ"ל, ונשב אצלו כמה שעות. וכך היה ביום הרביעי בערב.

אבל כשעמדנו ללכת, התעלף פתאום, וכאשר עוררוהו ופקח את עיניו, שאל האם כבר האיר היום, כי חפץ הוא להניח תפילין ולהתפלל, שכן, עליו למהר לנסוע לחג לביתו - צריכים לנסוע לחג "הביתה".

דבריו אלה הפחידונו, ונחשוב אולי אין דעתו צלולה, אף שמראה פניו העיד על צלילות דעתו. כשאמרנו לו שעוד כשעה לפני חצות הלילה, נטל ידיו ויקרא את שמע בקול נעימה וישן.

כשהאיר היום זירז את נכדו ר' דוב שיחליף לו כתונת לבנה, לבש טלית ותפילין ויתפלל שעה ארוכה בהתלהבות גדולה, אך בגלל חלישותו הוכרח להפסיק פעמים בתפילתו, וכשבאנו אליו היה כבר אחרי התפילה.

ב. והנה, בזה שרש"י ממשך "שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם" – כוונתו לכאורה להוכיח מכוכבים, שדברים החביבים הרי הוצאתם והכנסתם היא גם במספר וגם בשם, כמו שכתוב "המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא".

וכמו שביאר המהר"ל בגור אריה, וז"ל:

"אף על גב דלא כתוב בקרא רק ההוצאה, שנאמר 'המוציא במספר צבאם' – דייק מדכתיב 'לכולם בשם יקרא', ולא שייך קריאה אלא לבא אל הקורא, והיינו הכנסה, שבא אליו בקריאה שהוא קורא.

ואף על גב דלא כתיב 'מספר' רק אצל היציאה, והשמות אצל הכנסה – דייק דהוי למיכתב 'המוציא במספר צבאם יקרא לכולם בשם', להקדים הפועל, כמו שאמר 'המוציא במספר צבאם', אלא דריש הכי:

'המוציא במספר צבאם – לכולם בשם', וגם 'מספר צבאם – לכולם בשם יקרא', והשתא הוי 'מספר' ו'שם' אצל הכנסה ואצל הוצאה".

[ובבאר מים חיים – לאחי המהר"ל – כתב: "זהו ההכנסה שקוראם להכניסם אליו, אבל להוציא מעליו את מי שעמד אצלו אינו צריך קריאה של קול גדול. וכתב 'מספר' גבי ההוצאה וה'שם' גבי הכניסה, ונלמד שניהם זה מזה ששניהם במספר ובשמות"].

ג. אמנם עדיין אין זה מספיק לבאר את לשון רש"י – "שנמשלו לכוכבים":

כיון שרש"י מביא את ענין הכוכבים כדי להביא ראיה שדברים חביבים מוציאים ומכניסים אותם גם במספר וגם בשם, היה צריך לומר "וכמו כוכבים וכו'";

אך מה נוגע לכאן זה שישראל "נמשלו לכוכבים"? הרי גם לולי זאת, גם אם ישראל לא היו נמשלים לכוכבים אלא לדבר חביב אחר – גם אז היה מתאים להביא ראיה מכוכבים (שהודעת החיבה מתבטאת על ידי מספר ושם)?

ובהכרח לומר, שבזה שרש"י אומר "שנמשלו לכוכבים" הוא מתכוון (לא רק להביא ראיה, אלא גם) בתור טעם: כיון שבני ישראל "נמשלו לכוכבים", הרי שיש בהם את אותן תכונות שקיימות בכוכבים, ולכן הודעת החיבה אליהם היא על ידי מספר ושם, כמו כוכבים "שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם".

ד. והביאור בזה:

חיבה מתבטאת גם על ידי מנין ומספר, וגם על ידי קריאה בשם. והדבר מובן בפשטות אפילו לתלמיד צעיר הלומד חומש עם רש"י (בן חמש למקרא):

לטבול בנהר דינור ולבוא אל ההילולא

הערב הוא יום ההילולא של כ"ק רבנו הזקן [נסתלק כ"ד טבת תקע"ג], הנהו מבקש מאת עדת החסידים שלא יאריכו הרבה בהכנות ויקברוהו בעוד מועד, כדי שיספיק לטבול בנהר דינור ולבוא אל ההילולא. ויזרז להתפלל תפילת המנחה. ולא הספיק רבי יקותיאל לגמור הקדיש האחרון, שמענו והנה ר' יצחק שאול אומר שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד, ובפנים צהובים מסר את נפשו – במנוחה גמורה ובבטחון גמור – ליוצרה.

החסידים היו מחבבים ומייקרים את כל אחד ואחד מעדתם, וביותר היו שמים לבם להאברכים הצעירים ולהדריכם ולהורותם דרכי החסידות, ועם זה לקרבם בחיבה יתירה.

החסיד ר' גרשון דוב [מפאהאר] היה מתאר את הקבלת פנים שערכו לו החסידים בחזרתו מליובאוויטש, ואף שכבר ערכו קבלת פנים לאלה ששבו אתו מליובאוויטש, מכל מקום חזרו וערכו קבלת פנים גם לו, וזקני החסידים נטלו חלק בראש בזה.

קבלה בידינו – אמר הישיש ר' יצחק שאול – מזקני החסידים ששימשו עוד לפני הרב המגיד ממזריטש ואצל הבעל שם טוב הקדוש נבג"מ זי"ע, כי כל הבא מהסתופף בהיכל הצדיק מביא אתו עמו אור נאצל מהצדיק, וכפי שהננו יודעים מתורתם של רבותינו הקדושים, הנה אור נאצל זה הוא רק אור מקיף בלבד.

במענה על מכתבו מכ"ד אייר, בו כותב אודות הקביעות דלימוד תורת הנגלה ודא"ח, ומזכיר אשר אחרי חג השבועות נוסעים הרבה מאנ"ש לנאות דשא, ובודאי בעוד מועד יתחילו לדבר ולעורר על הקביעות שיעשו בנאות דשא ואדרבה בהוספה, כי הרי את זה לעומת זה עשה אלקים, וכשהגוף מתעסק לחזק בריאותו ע"י ענינים גשמיים בפשוטם, בהוספה באכו"ש טיול וכו' (ולא תמיד הכונה לעבוד את השי"ת – בגלוי), הרי זה דורש הוספה ג"כ בבריאות הנשמה, ועוד יותר מאשר בבריאות הגוף, כיון שהסביבה בנאות דשא ממשכת יותר לענינים פשוטים הנ"ל מאשר בעיר, ולכה"פ צריכה להיות ההוספה ברוחניות כמו ההוספה בגשמיות, והרי מובא שזהו אחד הטעמים ללמוד פרקי אבות תיכף לכניסת הקיץ, כיון שאז הטבע מתחזק האילנות מלבלבים וכו', ומובן ג"כ שמזה אין סתירה כלל וכלל להוראת הבעש"ט עזב תעזב עמו כו', ולא ע"י תעניות וסיגופים כי כח המתאוה יש להלבישו בקדושה וכו', עדי יקוים היעוד המקוה שהגוף לא רק שלא יבלבל להרוחני ולא רק שיסייע בידו אלא שאדרבה נקבה תסובב גבר.

בברכה כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר לקיץ בריא ושמה, ובגו"ר גם יחד.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תקיד)

נבהלתי להידיעה מפטירת אחיו עקיבא יוסף ע"ה, תנצב"ה. ויה"ר אשר מכאן ולהבא יבשר אך טוב בטוב הנראה והנגלה.

ומ"ש אודות איזה תיקון לנשמת הנ"ל, הרי ידוע שמשנה אותיות נשמה, ויקבע שיעור לימוד במשניות על הסדר באופן שיגמור שיתא סדרי משנה לפסח שני הבע"ל, והרי כבר ידוע סגולת לימוד המשניות גם לנשמות בגופים.

וכהמסופר מכ"ק אדמו"ר הצמח צדק (הועתק ברשימת המאסר חלק הרביעי) שאמר להו"ח אי"א כו' ר' אבא ז"ל פערסן, למוד משניות על פה, משנה הוא נשמה, ע"י אמירת משניות בעל פה הנשמה מאירה את הגוף, אז דער גוף ווערט ליכטיקער, ואף שהנ"ל הוא לימוד בספר, הרי זה הכנה ללימוד בעל פה, ובמילא גם הכנה להאמור בפתגם הצ"צ, ובטח יחזקו בזכרונו גם אזיה משניות מכל סדר וסדר, והשי"ת יצליחו בכל הנ"ל.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תקעז)

ילד יודע, כי דברים האהובים ויקרים אצלו, הרי הוא מונה אותם כדי לדעת את מנינם המדוייק, כיון שבכל אחד מהם יש לו חשיבות וחביבות מיוחדת.

כמו כן יודע הילד שקריאה בשם מבטאת חיבה, כמו שהוא רואה כיצד אביו ואמו מזכירים את שמו לעתים קרובות מתוך חיבה ואהבה.

אמנם, מאחר שגם מנין לחוד מבטא חיבה וגם קריאה בשם לחוד מבטאת חיבה – למה בעניננו הוצרך "להודיע חיבתו" על ידי שתי הדרכים יחד (ולא די באחד מהן לחוד)?

ובפשטות יש לומר, שכאשר מוסיפים בפעולות של חיבה – הרי זה מבטא חיבה יתירה.

[וכמו שמצינו בענין כפילת השם: הנה פשוט שעצם הקריאה בשם – אפילו פעם אחת – מבטאת חיבה. וכמו שמצינו באברהם (וירא כב, א), שנאמר בו "ויאמר אליו אברהם": דלכאורה, מאי קמ"ל שקראו הקב"ה לאברהם? – אלא שהזכרת שם האדם מבטאת חיבתו.

אעפ"כ, כאשר רצה הקב"ה לגלות חיבה יתירה, קראו פעמיים: "אברהם אברהם" (וירא כב, יא. וכן ביעקב: "ויאמר יעקב יעקב – ויגש מו, ב). וכפי שמפרש רש"י "לשון חיבה הוא שכוּפּל את שמו" – דהיינו, שאף שגם בהזכרת השם פעם אחת יש חיבה, הרי בכפילת השם יש חיבה יתירה].

אך כדי להוסיף ביאור בהטעם שהוצרך לשתי הדרכים – גם מנין וגם קריאה בשם – מוסיף רש"י "שנמשלו לכוכבים", שבזה מוסבר שכל אחת משתי הדרכים מבטאת חיבה מיוחדת (שאין בחברתה), כדלקמן.

ה. מספר ושם מבטאים שני ענינים נפרדים, ואף הפכיים זה מזה:

מספר מדגיש את הנקודה המשותפת של כל הדברים הנמנים, שמצד נקודה זו הם כולם שווים; ואילו קריאה בשם מדגישה את הנקודה שבה כל אחד מהנקראים מובדל מחבירו, שלכן לכל אחד יש שם אחר.

וזהו שבכוכבים יש גם מנין ("במספר צבאם") וגם קריאה בשם ("לכולם בשם יקרא") – כי בכוכבים יש את שני הענינים:

(א) יש את הנקודה המשותפת שבהם, שכל אחד מהם הוא כוכב. ומצד הגדולה והחשיבות של כל כוכב בתור "כוכב", הרי הוא נמנה במספר ביחד עם כל הכוכבים. תשובתו נמשכה כמה וכמה שנים;

(ב) לכל כוכב יש את הענין שבו הוא מובדל ונפרד משאר הכוכבים, וכמבואר בספרים (ראה רד"ק לישעי' מ, כו. אור התורה שמות ע' לג. ובכ"מ), שעל ידי כל כוכב נשפעת לעולם השפעה מיוחדת, מתאים לענינו הפרטי של כוכב זה. ומצד חשיבות זו שבכל כוכב בפני עצמו,

נקרא כל כוכב בשם אחר.

וזהו שמדגיש רש"י כי בני ישראל (השבתים) "נמשלו לכוכבים", כי גם בהם יש את שני הענינים:
כל בני ישראל שווים הם בהיותם כולם בני יעקב ש"הקב"ה קראו א-ל" (כדברי רש"י בפ' וישלח לג,
ס) – דהיינו, נקודת היהדות שבה שווים כל ישראל; וביחד עם זה, יש בכל אחד מבני ישראל מעלה
מיוחדת פרטית.

ולכן הודעת החיבה לישראל באה בשתי הדרכים: על ידי "מנאן" מתגלה החיבה לכל יהודי מצד
נקודת היהדות שבו, ועל ידי "בשמותם" מתגלה החיבה לכל יהודי מצד מעלתו הפרטית והמיוחדת
לו.

בחסד וברחמים, שבמילא מובן ובלי כל ספק שצריך לעשות דירה לו ית' כאן במקומו, ואז יקוים ג"כ
הענין דהזן ומפרנס לכל, ויעיין ובעיין המתאים באגרת הקדש סי' ט' ובכ"מ שם.

ויה"ר שעכ"פ מכאן ולהבא יתוקן הדבר מעיקרו, העיקר בהקיום בפועל, ובטח לא ימנע הטוב
לבשרני טוב בזה..

(אג"ק חי"א אגרת ג'תעה)

בהנוגע לגוף הדבר, הנה תרי"ג מצות ניתנו לבני ישראל, ובאו רו"ל ואמרו שבכאו"א צריך
לעשות ולהדר לפנים משורת הדין, ובאה תורת החסידות ופירשה שכאו"א מהן צריכה להעשות
בהתלהבות ובחיות, ובכל זה הרי פשוט שאין סתירה ממצוה אחת לחברתה או לתרי"ב מצות
האחרות, ואדרבה, מצוה גוררת מצוה. וה"ה בנוגע לשאלתו ההולכת ונשנית בכמה ממכתביו, שכל
הענינים שמזכיר אודותם, עבודתו בקדש בהשפעה בסביבתו לתורה ומצותי', מלאכתו בקדש ב...
עזרתו בבית אשר גדול השלום שבין איש לאשתו, וכמרוז"ל בזה שע"ז שכינה שרוי' ביניהם, הנה
כולם נחוצים הם וכולם הם זכות גדול, וכיון שהבורא היוצר יחד לבם הטיל עליו את כל אלו בבת
אחת, בודאי יש אפשרות לסדר הענינים שלא לבד שלא תהי' סתירה מאחד לחבירו, אלא אדרבה
עוד יסייע, והרי כותב במכתבו גם הוא, אשר זוגתו תחי' נהנית ממה שהצליח בהשפעתו על נער
פלוני שע"ז נעשה ירא שמים, אף שבודאי מבינה שהנאתה תוסיף בו מרץ וחשק להמשיך בכגון
דא, שמזה הוכחה שפעולות אלו מתאימות לרצונה ומסכמת עליהם בחפץ לב, מובן שבריחוק מקום
ואפי' בקירוב מקום, אי אפשר לקבוע שמשעה פלונית עד שעה פלונית יתעסק בענין זה, ואח"כ
עד שעה פלונית יתעסק בענין השני וכו', כי הכל תלוי בתנאי המקום והימים, במצב רוח דרישת
הענינים כו' וכו', אבל הלא – לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואין להגזים בהקישוי לסדר הענינים
יתאימו וישלימו איש את חבירו.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תפא)

... בודאי למותר לעוררו אשר הגשמיות והרוחניות יחד יהלכו, כי הרי הבריאה היא מאחדות
הפשוטה, ולכן האחדות שולטת בכל הבריאה, אלא, כדי שתהי' הבחירה חפשית ניתנו שני דרכים,
ועל האדם לבחור בחיים, ועי"ז לגלות את האחדות שבכל, ועאכו"כ בהנוגע לבני ישראל גוי אחד
בארץ, ולכן כשמודיעים ע"ד מצב בריאות בגשמיות מהנכון תמיד להודיע ע"ד מצב הבריאות
ברוחניות, ובפרט כשהמדובר הוא כבקשת ברכה מהרופא כל בשר ומפליא לעשות שמהרוחניות
משתלשל להגשמיות, ובודאי גם ע"ד הנ"ל ימלא פרטים אלו במכתבו הבא.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תפז)

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

אף אם חטאו ר"ל, וטעם הדבר שעוון לשון הרע עכב הוא משום שחטא זה גורם שלא תחול עליו גדר גאולה ר"ל.

כלומר: בעת יציאת מצרים בחר הקב"ה בכני ישראל, ועי"ז נעשו בני ישראל לחפצא של "עם", וכמ"ש (ואתחנן ד, לד) "לכווא לקחת לו גוי מקרב גוי", דעד אז היו רק קיבוץ אנשים רבים ממשפחה אחת, והא דנעשו בגדר גוי ועם הי' בעת יציאת מצרים.

ועפ"ז י"ל, דמכיון שלשון הרע גורם לפירוד הלבבות, הנה כשאין אחדות בין בני ישראל אי אפשר שיחול עליהם גדר "עם", ואין כאן מי שיחול עליו גדר בחירת הקב"ה ר"ל, ורק כשיש אחדות בין בני ישראל אפ"ל גאולת ישראל.

(ע"פ לקו"ש חל"א עמ' 8 ואילך)

למה למנות את המתים?

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה גו"
(א, א)

ופירש רש"י: "אף על פי שמנאן בחייהם – חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן". בהשקפה ראשונה נראה שרש"י בא להסביר כאן מדוע נמנו בני ישראל בשנית, אף שכבר נמנו בפרשת ויגש.

אבל אי אפשר לומר כן, דהרי מובן בפשטות למה נמנו כאן בשנית, להדגיש שמאז שירדו מצרימה ומנו שבעים נפש – פרו ורבו במאוד מאוד.

וצריך לומר שרש"י בא להסביר כאן למה הזכירו כאן שמות שנים עשר השבטים שכבר לא היו בחיים, ועל-כן פירש "אע"פ שמנאן בחייהן מנאן במיתתן להודיע חיבתן".

(ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 4)

דווקא עוון לשון הרע מעכב את הגאולה

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר דאג על שראה בישראל רשעים דלטורין אמר מעתה שמא אינם ראויים ליגאל
(ב, יד. רש"י)

לכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי מצינו במדרשי חז"ל (מכילתא בשלה יד, כט. ובכ"מ) שבגלות מצרים היו בין בני"גם כל מיני חוטאים, ואפי' עובדי ע"ז, ואעפ"כ נגאלו ממצרים, ואם חטא ע"ז לא עיכב את הגאולה מדוע עוון לשון הרע יעכב?

וי"ל בזה, דבוודאי היו בני"גראויים ליגאל

תורת חיים

מכתבי קודש

גשמיות ורוחניות יחדו יהלכון

במ"ש אודות וכו', אשר לע"ע אין לו פרנסה גשמית כו', הנה הלא אם לא היו מתיחסים בקרירות, בעת שחסרה להנ"ל פרנסתו הרוחנית, שלא הי' בה המצב העכשוי, שע"ז נגרם החסרון בפרנסה בגשמיות, והא בהא תליא, כשיוסיף בפרנסתו הרוחנית אש גם עליהם מצדם להשתדל בזה ככל האפשרי ע"י כל אלו שמזכירים במכתבו בהנוגע להנ"ל.

אזי יוסיף השי"ת בברכתו לפרנסתו בגשמיות, וכידוע הסיפור ופסק כ"ק רבנו הזקן, דו זאגסט אלץ וואס דו דארפסט, און אויף וואס דארף מען דיך זאגסטו ניט, וכהסיום שם, שכשעשה המוטל עליו נתמלאו כל צרכיו וברחבה.

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל ויה"ר שיהי' בהקדם.

(אג"ק חי"א אגרת ג'תעג)

במענה על מכתבו ממוצ"ק. ולפלא שאינו מזכיר דבר על דבר שיעורי בלימוד הנגלה והחסידות, ולא ע"ד השתתפותו בהתעודות ובישיעורים הנלמדים ברבים כו' וכו', וראשית מכתבו ואפילו גם באמצעיתו הוא רק בעניני פרנסה גשמיות וסברות שונות בזה, וכאילו ח"ו נשכח ממנו האמור בברכת המזון שהוא מן התורה, והתחלתה שהקב"ה הוא מלך העולם, והוא דוקא, הזן ומפרנס לכל

”משה אמת ותורתו אמת”:

נשמת משה, לידתו, וה”כפרה” על יום המיתה

כשנולד משה נתמלא הבית כולו אורה / ענינו של משה הוא תורה / התורה היא אמת שהוא נצח לעד / מעשי ידי משה נצחיים / כדאי הוא יום הלידה שיכפר על יום המיתה”

בגמרא בקשר ללידת משה: **”תנא, כיון שנפל פור בחודש אדר שמח (המן) שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא הי’ יודע שבשבעה באדר מת, ובשבעה באדר נולד.”** ופרש”י: **”כדאי הלידה² שתכפר על המיתה.”**

ובתוכנו של עניין צריך להבין: ראשית דבר, והלא השכל נותן בדיוק להיפך – דהמיתה “מכפרת”³ ומבטלת את הלידה, ולא להיפך שהלידה מבטלת את המיתה.

וביותר אינו מובן, דכיצד שייך בכלל לומר שיש ביום הלידה איזו מעלה על יום המיתה, ומקרא מלא דיבר הכתוב: **”טוב יום המוות מיום הוולדו”**; ואדרבה, ע”פ הידוע בגודל העילוי

(1) מגילה יג, ב.

(2) בפרש”י שבע”י: כדאי הוא יום הלידה שיכפר על המיתה. והיינו שהזכות הוא לא (רק) מצד עצם הלידה, כ”א שייך להיום (ולהעיר ממחול (תענית כט, א) מגלגלין זכות ליום זכאי).

(3) “כפרה” הוא גם מלשון קנוח והעברה (רש”י וישלח לב, כא). וראה באיגרת-התשובה לאדמו”ר הזקן, פ”א.

(4) קהלת ז, א.

לקראת שבת

יט

דהיינו הגבהת היד על חבירו¹⁹ (ואף שלא המשיך בפעולה זו וחבירו לא הוכה) כבר עבר²⁰ על לאו זה. ומה שדוקא באיסור זה דהכאת חבירו נפסל תיכף בתחילת הפעולה כשחבירו עדיין לא נפגע, ולא אמרינן כן בגניבה וגזילה וכיו”ב – י”ל כי הכאת חבירו היא כולה מעשה של רשעות, מבלי כל ריוח לעצמו, ולכן החמירה תורה באיסור זה שחל עליו תוקף האיסור מהתחלת הפעולה²¹.

19 להעיר מהשקו”ט במפרשים בסוגיא דכתובות (לא, א) “הגבהה צורך אכילה. . הגבהה צורך הוצאה.” וצ”ע אם היינו ממש ככאן, אף שבשניהם אינה אלא הכנה להפעולה ולא הפעולה (“לא הכהו”).

ויש לחלק, כי בגמ’ שם מדובר שלפועל נעשית כל הפעולה (האכילה, או ההוצאה), אלא שאנו דנים מאימתי מתחיל החיוב, אם מעצם פעולת האכילה (הוצאה) עצמה, או כבר מההכנה להפעולה; משא”כ בנדו”ד שמעולם לא בא לידי הפעולה עצמה (שהרי “לא הכהו”). ועוד. ואכ”מ.

20 אבל מובן הטעם שאין בזה חיוב מלקות (ראה פוסקים שנשמנו בהערה 14) – כי לענין חובל בחבירו אין כאן מעשה (ראה גם חכמת שלמה לשו”ע חו”מ סל”ד שם, בהשמטה שנדפסה בסוף הסימן).

21 ונראה להמציא מקור לג’ שיטות הנ”ל בשינויי לשונות חז”ל בג’ מקומות שהובא ענין זה דהמגבי’ ידו על חבירו. דהנה, בגמ’ הלשון (כנ”ל סעיף א): “המגבי’ ידו על חבירו אע”פ שלא הכהו נקרא רשע”. ובשמות רבה פרשתנו (פ”א, כט) נאמר: “ויאמר לרשע. . הכית לא נאמר אלא תכה מכאן שמשעה שאדם מרים ידו להכות חבירו אע”פ שלא הכהו נקרא רשע”. ובתנחומא (קרח ח) ובמדבר רבה* (קרח פי”ח, יב) איתא: “ארבעה נקראו רשעים, (אלו הן) הפושט ידו לחבירו להכותו אע”פ שלא הכהו נקרא רשע. . והלוה ואינו משלם. . ומי שיש בו עזות פנים. . ומי שהוא בעל מחלוקת”. חזינו, דבגמ’ נאמר סתם “המגבי’ ידו על חבירו”, ואילו במדרשים אלו בא בהוספה והדגשה “מרים ידו להכות חבירו”, “הפושט ידו לחבירו להכותו”.

וע”פ הנ”ל יש לומר, שלדעת הש”ס האיסור הוא בעצם מעשה הגבהת היד על חבירו (כנ”ל בדעת הרמב”ם), ולכן לא נאמר בש”ס “להכותו”** [ובזה יומתק כפל הלשון, שבסוף מאמרו חוזר עוה”פ “אע”פ שלא הכהו (נקרא רשע)*** – להדגיש, שאיסור זה אינו שייך להכאת חבירו, אלא הגבהת יד (להכות) כשלעצמה היא

האיסור, “אע”פ שלא (שאינן המשך, לא) הכהו”. משא”כ להמדרשים, שתוכן הענין דהרמת יד על חבירו הוא, שזוהי (התחלת הפעולה של) הכאת חבירו, לכן מוסיפים “מרים ידו להכות חבירו”, “הפושט ידו לחבירו להכותו” [ועפ”ז אתי שפיר זה שגם הטור מוסיף תיבה זו – “המרים ידו על חבירו להכותו” (דליתא בגמ’ כנ”ל)*** – שהרי לדעת הטור החומר דהגבהת ידו על חבירו הוא מפני שזוהי התחלת פעולת הכאת חבירו**** (אע”פ שלהיותה רק התחלה אין עליו דין רשע, כנ”ל)].

אמנם גם שני המדרשים הנ”ל יש ביניהם חילוק יסודי. דבשמו”ר ההדגשה היא – “מכאן שמשעה שאדם מרים ידו להכות חבירו. . נקרא רשע”, והיינו שהמדובר באותו גדר של קריאת שם רשע הנפעל על ידי הכאת חבירו עצמה, והחידוש שבמדרש הוא, שהתחלת קריאת שם זה היא “משעה שאדם מרים ידו להכות חבירו”, כאילו שבהגבהת ידו הוא מתחיל להכות את חבירו. וזהו כשיטת הב”י (בפירושו על הטור), שהמגבי’ ידו על חבירו הוי מגוף הלאו דחובל (ומכה) חבירו, כנ”ל. משא”כ בתנחומא ובמדב”ר שסתם “הפושט ידו לחבירו להכותו אע”פ שלא הכהו נקרא רשע”, ומביא פרט זה ביחד עם עוד ג’ שנקראו רשעים – אין הכוונה לדין והלכות רשע, אלא ע”ד האגדה, כמו שאר הג’ שנמנו במדרש שם שנקראו רשעים, שלא הובאו להלכה שנפסלו לעדות ולשבעה. וזהו כדעת הטור, כנ”ל.

* וראה גם פטיקתא דר”כ פ’ ביום השמיני עצרת.

** אבל להעיר, שלפי תרגום העליר וקאפח בסהמ”צ להרמב”ם שם, הובא שם מאמר הגמ’ בלשון “כל המגבי’ ידו על חבירו להכותו” (אבל בגמ’ לפנינו ליתא. ובדק”ס לסנה’ שם לא הובאה גירסתא כזו. וגם בס’ היד לא הובאה תיבת “להכותו”).

*** וראה דק”ס סנה’ שם, שלכמה גי’ ליתא סיוס זה. וכן ליתא ברי”ף ב”ק ס”פ החובל.

**** ולהעיר שנקט הלשון “המרים ידו” – שהוא ע”ד ל’ המדרש (שמו”ר), ולא “המגבי’ ידו” (כל’ הש”ס).

***** וי”ל, שמטעם זה מסיים הטור (בהמשך להדין ד”המרים ידו כו”) “וכל שכן שאסור לחבול בחבירו” – שלכאורה מקומו בתחילת הלכה זו [וכהסדר ברמב”ם שמתחיל “אסור לאדם לחבול כו” ואח”כ ממשיך “ולא החובל בלבד אלא כל המכה כו” (ומסיים) אפילו להגבי’ כו”] – אלא שבה מדגיש שהא ד”המרים ידו על חבירו להכותו” הוא גדר אחד עם “לחבול בחבירו”. ולהעיר שבשו”ע שם (וכן בשו”ע אדה”ז הנ”ל הערה 6) הושמט סיוס זה שבטור.

יחקור באיסור זה אם הוא מצד היותו התחלת הכאה או מעשה שלילי מצ"ע, ויבאר סברות כל שיטה

והנראה בביאור יסוד פלוגתא הנ"ל – דתליא מילתא בחקירה בהגדרת האיסור ד"מגבי" ידו על חבירו", שיש לפרשו בתרי אפי. מחד גיסא יש לומר בגדרו, דהגבהת ידו על חבירו ה"ז התחלת הפעולה של הכאת חבירו. וזהו החידוש בהדין דהמגבי" ידו על חבירו נקרא רשע, דבהתחלת (כזו ד) פעולת ההכאה – כבר "נקרא רשע". אמנם יש לומר גם באופן אחר, דאין האיסור מצד צער והיזק חבירו המוכה על ידו, אלא מצד המגבי, שעצם הגבהת היד על חבירו היא פעולה אסורה.

פירוש, דהאיסור דהכאת חבירו או גם המגבי" יד עליו (כמו כל האיסורים שבין אדם לחבירו) יש בו ב' חלקים: א) מצד הנפעל – היזק וצער לחבירו. ב) מצד הגברא (הפועל) – הנהגה (מדה) רעה של המגבי" והמכה. ומעתה זהו החילוק בגדר ה"רשעות" ד"מגבי" ידו על חבירו": לאופן הא' הרי זה רק משום שפעולה זו (הגבהת היד) היא הכנה והתחלה של פעולת הכאת חבירו; משא"כ לאופן הב', שגדר ה"רשעות" הוא הנהגה (מדה) מגונה וכיו"ב של המגבי", הרי הגבהת היד עצמה היא מעשה רע, ולכן מצד הנהגה זו עצמה נקרא רשע¹⁵.

יש לומר שזהו טעם הפלוגתא, אם הא דהמגבי" ידו על חבירו נק' רשע הוא רק ענין חמור מדברי אגדה או שהוא הלכה ואיסור וחל עליו דין

(15) להעיר מנתיבות עולם להמהר"ל נתיב אהבת ריע רפ"ג. חז"ל מאהר"ל סנה' שם.

רשע (ופסול לעדות ולשבועה) – ובהקדם הכלל שמצינו בדיני התורה (מלבד ע"ז כו') שאין מענישים על מחשבה (ראה קידושין לט, ב. ו"ש). ועפ"ז אינו מובן בנדו"ד, דאם האיסור הוא "הכאת חבירו", שוב למה "המגבי" ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע". ואע"ג דהכא היתה לא רק מחשבה, אלא גם מעשה של הגבהת היד – מ"מ, הרי אין בזה מעשה דהכאת חבירו. ולפיכך יש לומר, דהא גופא הוא טעם השיטה דהא ש"נקרא רשע" אינו דין רשע להלכה (לפסול לעדות ולשבועה) – כי אין אדם נפסל לעדות ולשבועה על ידי הגבהת יד. מיהו, לדעת הרמב"ם "הרי זה רשע" – כי ס"ל כאופן הב' הנ"ל, שעצם הגבהת היד ה"ז דבר האסור¹⁶, וא"כ עשה מעשה אסור.

אלא שעפ"ז צ"ע סברת הב"י שהמגבי" ידו על חבירו הוי לאו מדאורייתא (ועד שקס"ד שחייב מלקות), שלדעתו ה"ז משום הלאו דחובל בחבירו¹⁷ – כיצד אפשר לומר שעבר על לאו זה כשהחבירו לא נחבל על ידו. וי"ל (בדוחק עכ"פ) שס"ל שזהו חידוש התורה בלאו דהכאת חבירו (שלא מצינו דוגמתו בשאר איסורים), דאע"פ שאזהרת הלאו עצמו, היא הכאת חבירו (בפועל) – "לא יוסיף גו' להכותו" (תצא כה, ג) – בא הכתוב "ויאמר לרשע למה תכה רעך" ("למה הכית לא נאמר אלא למה תכה") לגלות על הלאו דהכאת חבירו¹⁸, שגם בתחילת פעולת ההכאה,

(16) וי"ל שעד"ז היא שיטת רש"י בפירושו עה"ת שכ' "אע"פ שלא הכהו נק' רשע בהרמת יד" (ולא כ' בהרמת יד על חבירו וכיו"ב), ומשמע שזהו מצד עצם הרמת היד.

(17) דפשיטא דמ"ש "ויאמר לרשע למה תכה רעך" אינו לשון ציווי, לאו. וראה שו"ת חוט השני שם.

(18) ואולי זוהי כוונת הסמ"ע (שבהערה 9) "אסמכה אקרא".

שבהסתלקותם של צדיקים⁵, ה' המענה להמן הרשע צ"ל מיני' ובי': "לא הי' יודע" המעלה הגדולה שביום הסתלקות צדיקים!⁶

ותמצית הביאור בזה הוא, אשר "טוב יום המוות מיום הוולדו" הוא באנשים כערכנו, שאין יודעים "באיזה פרק ומעשים יעמוד, אם צדיק ואם כו"⁷ – אבל בלידתו של מרע"ה נתחדש דבר מיוחד שהוא "מכפר על המיתה". כפי שיתבאר להלן בעניינו של מרע"ה.

בלידת משה "נתמלא הבית כולו אורה"⁸, ומפרש בזה רבינו בחיי⁹: "משה רבינו מתחלת תולדתו הי' ראוי להאיר את כל העולם ע"י התורה" (ולכן נתמלא הבית "אורה" ד"תורה אור"¹⁰ ו"אין אור אלא תורה"¹¹). דנשמתו של מרע"ה מסוגלת מתחילת ברייתה, לגלות אור התורה בעולם, ומשו"ה נתן נפשו על' יותר מכולם, "ולפי שנתן נפשו על' נקראת על שמו"¹² – דהקישור והחיבור שבין נשמת מרע"ה לתורה הק', אינו עניין מיוחד, כ"א הוא דבר עצמי, דנשמתו של משה מרגע הוולדה ה"ה קשורה בתורה.

וכפי שיתבאר להלן.

אמרו חז"ל¹³: "אין אמת אלא תורה". דהתורה הק' היא אמת ופעולתה אמת. משמעות העניין ד"אמת" אינו כטעות העולם שהוא רק דבר נכון או "לא שקר" – אמת פירושו: דבר נצחי וקיים בלי שום שינויים, וכלשון הכתוב¹⁴: "שפת אמת תיכון לעד".

[וראי' לדבר ממה שאמרו במס' פרה¹⁵, ש"מעייין המכזב אחת לשבע שנים פסול לקידוש מי חטאת" – דכיוון שהמעייין יבש פעם בשבע שנים, הרי שגם באותו הזמן שהוא כן מלא מים, אין זה

(5) ראה באגרת-הקודש (שבסוף התניא) סי' כז וסי' כח. וראה בסידור עם דא"ח שער הל"ג בעומר (דש, ב-ג. שז, סע"ב). ובכ"מ.

(6) וכמובן שאין השאלה על המן הרשע, שהוא בוודאי "לא הי' יודע" מעלה זו – ורק על המענה של הגמ': "שבשבעה באדר נולד".

(7) ל' הקה"ר עה"פ.

(8) סוטה יג, רע"א. שמו"ר ופרש"י עה"פ.

(9) כד הקמח מע' נר חנוכה.

(10) משלי ו, כג.

(11) תענית ז, ב. מגילה טז, ב.

(12) מכילתא בשלח טו, א. ובכ"מ.

(13) ירושלמי ראש השנה פ"ג ה"ח. וראה ברכות ה, ריש ע"ב. ועוד.

(14) משלי יב, יט. רש"י, רלב"ג ומצו"ד שם. וראה תניא פי"ג.

(15) פ"ח מ"ט.

"מים חיים" אלא "כזב", דאמת קיים לעד. וע"ד "שקר אין לו רגלים"¹⁶].

דהקב"ה "נתן לנו תורת אמת" שהיא "עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת"¹⁷ – אין לשינויי הזמן השפעה בכהוא זה על התורה, ואף לא השינויים ההווים על לומדי התורה, דכל זה אינו משפיע על התורה ח"ו.

פירוש הדברים: אין הכוונה שהתורה נשארה בעצם "בשמים" ולכן אין לעולם השפעה עליה, אדרבה, "תורה לא בשמים היא"¹⁸ והיא ניתנה דוקא למקום וזמן, לאנשים אשר "למצרים ירדתם". יצר הרע יש ביניכם"¹⁹. רק שהתורה נמצאת גם למטה, והיא משפיעה למטה – והיא עצמה אינה משתנית כלל ועיקר.

ואדרבה, מכוח התורה נהפך העולם לקדושה, וגם הוא חלה בו האמת העליונה. ובלשון הכתוב:²⁰ "ואמת הוי' לעולם", וכפירוש החסידות בזה²¹: "ש"אמת הוי'" מאיר בעולם, ובכוח האמת לאמיתה של "אמת הוי'" להפוך את "עלמא דשיקרא" לאמת דקדושה.

זהו גם ההסבר במאמר חז"ל²², שבמתן תורה נהי' "חירות ממלאך המוות": ע"י נתינת התורה לישראל, נשמות בגופים בעולם הזה, ניתנה היכולת לאדם בשר ודם לעסוק בתורה ולהיות חלק ממנה – ומאחר והתורה היא נצחית, ה"ז פועל נצחיות גם באדם ובגופו.

[ורק שגרם החטא ונתבטל עילוי זה. דחטא העגל הביא "זוהמא" בישראל²³, שהגופים אינם מזוככים עוד, ואינם נעשים "כלי" מלא לתורה, ולכן אין התורה נחקקת בגוף ואין הוא נצחי. וע"י עבודת ישראל מאז ועד ביאת המשיח בב"א, חוזרים ומבטלים את החושך וה"זוהמא" הלזאת, וכשיבוא המשיח יתגלה כל זה, ויהי' "חירות ממלאך המוות" – חיים נצחיים בפועל, נשמה בגוף].

"משה רבינו מתחילת תולדתו הי' ראוי להאיר... ע"י התורה" – משה רבינו מידתו היא מדת האמת ("אמת זה משה"²⁴), והוא זכה שעל-ידו תנתן תורת אמת – "משה (אמת) ותורתו אמת"²⁵.

16) אותיות דר"ע בתחילתו. תקו"ז תכ"ב (סו, א). פרש"י משלי שם. וראה שבת קד, א. זח"ב קפח, א. ועוד.

17) ל' הרמב"ם הל' יסודי התורה רפ"ט.

18) נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב. רמב"ם הל' יסוה"ת שם.

19) שבת פח, סע"ב ואילך.

20) תהלים קיז, ב.

21) לקו"ת סוכות פא, ג. שמע"צ פג, סע"א ואילך. ועוד.

22) שמו"ר רפ"ב. פמ"א, ז. זח"א לו, סע"ב. וראה שם קלא, סע"ב. וראה גם פדר"א פמ"ח. ועוד.

23) זח"א נב, ב. ככו, ב. זח"ב קצג, סע"ב. תו"א עו, ד. ועוד. וראה סה"מ תרמ"ג – לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע – ס"ע פד.

24) תנחומא פרשתנו כח. שמו"ר פ"ה, י. ובכ"מ.

25) ב"ב עד, א. סנהדרין קי, סע"א ואילך. תנחומא קרח יא. וראה לקו"ת ואתחנן ה, סע"ב.

מלקות (מה"ת או מדרבנן) נק' רשע¹¹ (ראה רמב"ם הל' עדות פ"י ה"ג). וי"ל דשאני בנדו"ד, שיש עליו דין רשע (לא רק מפני שעבר על איסור דרבנן, אלא) משום שהכתוב קראו רשע ("ויאמר לרשע למה תכה רעך"). ועיי' בלבוש (ח"מ סל"ד סוס"ד): "וקראו משה רשע לפיכך פסלוהו רבנן ג"כ לעדות"¹².

אמנם, בב"י על הטור שם (סל"ד שם) כ' בביאור דעת המרדכי' שהמגבי' ידו על חבירו פסול לעדות, וז"ל: "ואם המגבי' יד על חבירו אינו לוקה צ"ל דהעובר על ל"ת שאין בו מלקות פסול מדרבנן, ואע"פ שמדברי הרמב"ם ורבינו נראה שאינו פסול מדרבנן אלא העובר על דברי רבנן, משמע דכ"ש הוא לעובר על ד"ת שאין בהם מלקות". הרי שהב"י פירש דעת המרדכי שהוא ל"ת דאורייתא¹³. וכן משמע מפשטות לשונו, דמספקא לי' אם לוקה או לאו¹⁴ – כמ"ש "ואם המגבי' כו' אינו לוקה צ"ל כו".

ונמצא לנו מכל הנזכר, דשלש שיטות יש בפירוש מאמר ריש לקיש: א) שלא נאמר בתור הלכה ופס"ד כ"א ע"ד האגדה. ב) שזהו איסור גמור דרבנן. ג) שעובר בל"ת דאורייתא (ועד שקס"ד לומר שחייב מלקות).

11) משא"כ אם הוא איסור דאורייתא אף שאין בו דין מלקות נפסל – כדלקמן בפנים מהב"י.

12) ועיי"ג כ שו"ת ב"י הנ"ל סוס"א. שו"ת חוט השני סח"י (צויין בברכ"י חו"מ שם אות טו).

13) ולהעיר, שבשו"ת הב"י שם משמע דמספקא לי' אם נפסל מדרבנן או שהוא פסול מה"ת. וכן בשו"ת מבי"ט ח"א סו"ס רצא. ובשו"ת מהרי"ט (שבסעיף א') משמע שלדעת המרדכי פסול מה"ת. וראה שו"ת חוט השני שם.

14) אלא שבדרכי משה הארוך, סמ"ע חו"מ שם סק"ז (ועוד) נקטו שכוונת הב"י היא שאינו לוקה. וכ"ה בשו"ת מהרי"ט שם.

שוין בזה שהמגבי' ידו על חבירו נק' רשע ופסול לעדות ולשבועה... ואע"פ שלא הכהו. וצ"ע.

ב

יפלפל אם איסורו מן התורה או מדרבנן, ויסיק דג' שיטות יש כאן בהך מילתא
והנה מפשטות לשון הרמב"ם "אפילו להגבי' ידו על חבירו אסור" – דלא כמ"ש בהלכה שלפנ"ז בנוגע למכה אדם "הרי זה עובר בלא תעשה" – משמע, שאינו איסור דאורייתא אלא רק איסור דרבנן⁸ (ואסמכוה אקרא⁹ ד"ויאמר לרשע למה תכה רעך"). וכן מפורש בחינוך¹⁰ (מצוה תקצה), "וחכמים ז"ל מנעו אותנו אפילו מלרמוז להכות ואמרו כל המגבי' ידו על חבירו להכותו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך", הרי להדיא שהוא רק איסור דרבנן. אלא שצ"ע קפ"ז אי נימא דמשום זה יחול עליו דין רשע לפוסלו לעדות – שהרי רק המחויב

8) לדעת הכס"מ (ריש הל' גזילה ואבידה) דכשהרמב"ם כותב סתם "אסור" אינו אלא דרבנן. וגם לדיעות החולקים (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות יו"ד. שד"ח כללי הפוסקים סי' ה אות ט) – הרי בנדו"ד ששינה הרמב"ם מלשונו שלפנ"ז, משמע כבפנים. וראה שד"ח שם.

9) ראה שו"ת ב"י דלעיל סוס"א. – בסמ"ע חו"מ סל"ד סק"ד: "אסמכוה אקרא". אבל ממשך שם: "שהוא איסור דאורייתא". וראה לקמן בפנים סוס"ג והערה 18.

10) ועד"ז הוא בסה"מ צ" (מל"ת ש) בתרגום העליר וקאפח: וזכר הזהירו (עליהם השלום) מלרמוז להכות [ולא "הזהירנו" כבסה"מ צ" לפנינו].

אבל להעיר מיד מלאכי כללי הרמב"ם אות כב ש"לפעמים כותב הרמב"ם ז"ל בספר המצות שלו על איזה דין שהוא מדרבנן ואין הכוונה מדרבנן לגמרי. אלא שהוא מקובל אצלם אותו איסור לאסרו דבר תורה". ע"ש. וראה גם שד"ח כללי הפוסקים שם אות ז. ואכ"מ.

אפשר לפרש שלא נאמר להלכה למעשה, אלא כדברי אגדה בגודל עון הכאת חברו כו'. והכי משמע לכאורה מהמירות שהובאו בסוגיין שם בהמשך לזה – "נקרא חוטא . . . תיקצץ ידו . . . אין לו תקנה אלא קבורה". ועיי' שו"ת מהרי"ט (אה"ע סי' מג, סד"ה ולפי עדות) שכתב על המירא דמרים יד על חברו – "ואפשר דדברי הגדה הם ולא עיקר דרשה" (ומסיים) "ויש לחוש בזה להחמיר". וזהו דקא משמע לן הרמב"ם שאינו כן, אלא הדגיש בתרתי: חדא, שהגבהת יד על חברו יש בזה איסור גמור, ועוד הדגיש, שהמגבי' ידו "הרי זה רשע", רצונו לומר, שאין זה ענין של קריאת שם בלבד, אלא שחל עליו דין רשע, וכמ"ש בהגהות מיימוניות כאן⁴ (אות א') בשם הראב"ן⁵ (לסנהדרין שם), שהוא פסול לעדות ולשבועה.

ומעתה יתבאר עוד דקדוק שיש כאן בדברי הפוסקים, דהנה הטור (ח"מ ר"ס תכ) שינה בדין זה מלשון הרמב"ם, וז"ל: "אסור לאדם שיכה לחבירו ואם הכהו עובר בלאו . . . והמרים ידו על חברו להכותו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע". הרי כמה שינויים: (א) השמיט הדגשת הרמב"ם שיש בזה איסור, (ב) נקט לשון הש"ס "נקרא רשע" (ולא כלשון הרמב"ם "הרי זה רשע"). ולדברינו מבואר שפיר טעמו, כי הטור סבירא לי' שאין בזה פסק דין הלכה למעשה, ומביא זה

(3) ראה רש"י שם. ערוך לגר שם (אבל בתוס' שם פליג. וראה עיון יעקב לע"י סנהדרין שם).

(4) ובדפוס קושטנטינא (נדפס ברמב"ם מהדורת פרענקל) "וכן פסקו כו".

(5) הובא במרדכי (ב"ק סק"ב. סנהדרין סתרצ"ה) – הביאו הב"י לטור חו"מ הל' עדות סל"ד ס"ד (כדלקמן בפנים), וכן בב"ח שם סי' ב. וכן נפסק להלכה ברמ"א חו"מ שם ס"ד.

בסגנון אגדה, להודיע גודל העון (כמו שמביא דברי אגדה בכמה מקומות בנוגע למדות והנהגות וגם למצות שונות).

ובאמת לכשתימצי לומר דאיפליגו כאן הרמב"ם והטור, הרי הדבר ניכר גם בחילוק המשך לשון הרמב"ם והטור: ברמב"ם בא ענין זה בסגנון של המשך – "אסור לאדם לחבול כו' ולא החובל בלבד אלא כל המכה כו' אפילו להגבי' כו' אסור" – כי זהו דין ואיסור כהלכה הקודמת; משא"כ בטור בא כמאמר בפ"ע – "אסור לאדם שיכה כו' והמרים ידו על חברו כו'".

ולכאורה דעת המחבר בשו"ע אף היא כהטור, דהא העתיק⁶ (בהל' חובל (ח"מ ר"ס תכ)) לשון הטור הנ"ל (ע"ד חומר הרמת יד על חברו), ואעפ"כ השמיט בשו"ע הל' עדות (סל"ד ס"ד) את דברי המרדכי שהמגבי' ידו על חברו פסול לעדות ולשבועה (אף שבב"י בהל' עדות (סל"ד שם) העתיק דעת המרדכי, וכדלקמן סעיף ב), דמזה משמע לכאורה, שלהלכה למעשה לא נקט כהמרדכי. ובאמת המסקנא בדעת המחבר כאן, תלוי' לכאורה בשקו"ט הידועה אם זה שהשמיט המחבר דינים שהביאם בב"י הוא משום שלא ס"ל כן להלכה או מפני טעמים אחרים (ראה יד מלאכי כללי השו"ע אות ד. שד"ח כללי הפוסקים סימן יג אות ה. וש"ג). ולהעיר שבנדו"ד משמע בשו"ת הב"י (דיני קידושין ס"ב) שס"ל כהמרדכי להלכה (שפסול עכ"פ מדרבנן).

ויעויין בים של שלמה (ב"ק פ"ח ס"ג – מתשובת ר' חיים, הובא בשו"ת מהר"י ווייל סכ"ח): כל רבותינו

(6) ועד"ז בשו"ע אדה"ז ריש הל' נזקי גוף ונפש.

(7) נסמך בהערה 5.

וגם בזה, אין הכוונה שמשמע"ה רק לא דיבר היפך האמת (ח"ו), דדבר זה שווה הוא בכל הצדיקים. אלא, שעניינו של משה הוא נצחיות ותמידיות בלי שום הפסק – כהתורה הקדושה. וכמו שמצינו בחז"ל²⁶ שמעשי ידי משה נצחיים. כיון שבמרע"ה ה' בגלוי ה"ואמת הוי' לעולם" – שהאמת האלוקית הגיעה גם בעולם, וגם מעשה ידיו הגשמיים הם נצחיים.

ועל כן "לא מת משה . . . מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש"²⁷, יתר על שאר צדיקים²⁸. דנשמת מרע"ה נשארה בעולם הזה – ע"פ הידוע מהזוהר הק"ק²⁹ שבכל דור ודור יש "אתפשטותא דמשה", דנשמת משה מתלבשת ב"חכמי הדור עיני העדה"³⁰ שבכל דור ודור, ובמיוחד בנשיא הדור, ש"אין לך דור שאין בו כמשה"³¹.

ועכשיו מובן היטב מענה הגמ' לטעותו של המן הרשע. המן הרשע "שמח שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה" – הוא חשב שמשם נסתלק מן העולם וזכותו לא תעמוד לבניו. וע"ז עונה התורה "ולא ה' יודע שבשבעה באדר נולד" – דלידתו של מרע"ה, אינה כלידה של אדם רגיל, ד"כיון שנולד נתמלא הבית כולו אורה", ו"מתחילת תולדתו ה' ראוי להאיר", ונשמה זו עניינה אמת וקשורה עם התורה תורת אמת – ואין לה הפסק עולמית, ו"מכפרת על המיתה" – דאין מיתה לגבי נשמה כזו. והיא חי' כפשוטו (בגופו של מרדכי היהודי) גם בדורו של המן.

ולידה זו דמשה, לא רק שביטלה את עצתו הרעה של המן הרשע, אלא עוד זאת היא גרמה לעוד יו"ט לעם ישראל, ולשמחה נצחית שאף ש"כל המועדים עתידין ליבטל" אבל "זימי הפורים אינן בטלים לעולם"³².

(26) סוטה ט, סע"א. וראה צפנת-פענח עה"ת (להגאון הרוגצ'ובי) ר"פ תרומה. ובכ"מ.

(27) סוטה יג, סע"ב. זח"א לו, סע"ב.

(28) אף שגם בהם ישנו עניין של "צדיקים במיתתן קרויים חיים", אבל בפירוש כ"כ לא מצינו זה רק במשה. וראה בפנים השיחה (בלקו"ש) החילוק בזה.

(29) תקו"ז תס"ט (קייב, רע"א. קיד, רע"א) ועוד.

(30) ל' התניא בענין זה – רפמ"ב.

(31) ב"ר פנ"ו, ז.

(32) יל"ש משלי רמז תתקמד. מדרש משלי פ"ט. רמב"ם סוף הל' מגילה.

פלוגת הפוסקים בדין מרים יד על חבירו ופסולו לעדות

יסיק דג' שיטות מצינו בזה, אם יש כאן איסור ממש לדינא ואם הוא מדאורייתא או מדרבנן / יחקור בהגדרת האיסור אם הוא מצד צער חבירו הנגרם עי"ז או מצד מעשה רע לכשעצמו, ובה
יבאר כל הסברות שמצינו כאן

מישראל . . הרי זה עובר בלא תעשה . . אפילו
להגבי' ידו על חבירו אסור וכל' המגבי' ידו על
חבירו אע"פ שלא הכהו הרי זה רשע.

ונראה דדבר גדול השמיע כאן הרמב"ם,
ובהקדים דבדבריו כאן שינה מלשון הש"ס
בשתים. חדא שהוסיף "אפילו להגבי' ידו על
חבירו אסור". ותו, שינה מן הלשון "נקרא
רשע" ובחר לנקוט "הרי זה רשע". ולהכי נראה
לפרש כוונתו בזה, דבאמת מאמר ר"ל בש"ס

(1) כל – כ"ה גם בש"ס לכמה גי' (ע"י ועוד – ראה
דק"ס סנהדרין שם. וש"נ).

(2) ראה ילקוט שינויי נוסחאות ברמב"ם מהדורת
פרענקל, שבכמה כת"י הגירסא "נקרא רשע".

א

ידקדק בשינוי הרמב"ם מן הש"ס, ויסיק
דנחלקו כאן הרמב"ם והטור אי רק אגדה
נאמרה כאן או שהוא לדינא דפסול לעדות
גרסינן בסנהדרין (נח, ב): אמר ריש לקיש
המגבי' ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא
רשע שנאמר (פרשתנו ב, יג) ויאמר לרשע למה
תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה
אע"פ שלא הכהו נקרא רשע. ע"כ. והובא
בפירוש רש"י ז"ל על הכתוב.

והנה, הרמב"ם הזכיר להך מימרא (הל' חובל
ומזיק פ"ה ה"א-ב (וש"ג), וז"ל: אסור לאדם לחבול
בין בעצמו בין בחבירו . . כל המכה אדם כשר

פנינים דרוש ואגדה

אין ישראל יכולים להיות נשכחים מפני שהם
דבר שנקרא בשם ודבר חשוב.

(ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 844).

אין לוותר אפי' על גדי אחד!

ומשה הי' רועה
(ג, א)

משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן, אמרו
רבתינו כשהי' משה רבינו ע"ה רועה צאנו
של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו
עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית נודמנה
לו בריכה של מים, ועמד הגדי לשתות, כיון
שהגיע משה אצלו אמר אני לא הייתי יודע
שרץ היית מפני צמא. עיף אתה. הרכיבו על
כתיפו, והי' מהלך. אמר הקב"ה יש לך רחמים
לנהוג צאנו של בשר ודם, כך חייך אתה תרעה
צאני ישראל.
(שמו"ר פ"ב, ב)

ויש לבאר ההוראה מזה בעבודת האדם
לקונו:

איתא באסתר (פ"ט, ד) "נתגלגלו רחמי
של הקב"ה . . ואמר מה קול גדול הזה שאני
שומע כגדיים וטלאים, עמד משה רבינו לפני
הקב"ה, ואמר רבש"ע . . קטני עמך". ונמצא
דגדיים קאי על "קטני עמך" אלו תינוקות של
בית רבן.

ועי' היא ההוראה אלינו: כמו שמושה
רבינו, רוען של ישראל, לא ויתר אפילו על
גדי אחד, ועשה כל שביכולתו להחזיר הגדי
לעדר הצאן, כן גם בהנוגע אלינו, שאסור
לוותר על אף ילד יהודי, ואם רואים "גדי"
שבורח מן העדר, צריכים לעסוק כל מה
שביכולת, ולעסוק במסירות נפש בהחזרת
הילד ל"צאן קדשים".

(ע"פ התועדות יום ב' דחג השבועות תש"מ)

דבר שבמנין – לא בטיל בגלות

אלה שמות בני ישראל הבאים
מצרימה

(א, א)

שקולין הן ישראל כצבא השמים . אף הקב"ה
כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה
היו ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות
לכולם הדא הוא דכתיב ואלה שמות בני
ישראל וגו'.
(שמו"ר פ"א ג)

המדרש מדמה את ישראל לצבא השמים
בב' דברים: תחילה מזכיר שכמו שצבא
השמים נמנין במספר, כך כשירדו ישראל
למצרים מנה מספרם, ואח"כ מוסיף דנמשלו
לכוכבים דבשמות נקראו.

ויש לבאר מעלת מנין בני' וקריאתם
בשמות, והתועלת בקריאת שמות אחרי
שכבר נמנו:

הדין הוא ש"דבר שבמנין לא בטיל" (שו"ע
יו"ד סי' קי"א) מפני חשיבותו שנמנה במנין.
וזהו הטעם שמנה הקב"ה את ישראל בשעת
ירידתם בגלות, כדי שח"ו לא "יתבטלו"
ויאבדו בגלות.

ונתינת כח זה ביתר שאת ויתר עוז הוא ע"י
קריאת שם, דהנה הדין לגבי עומר השכחה הוא
אשר, "כל זית שיש לו שם בשדה אינו שכחה"
(פאה פ"ז מ"א) שכל אילן וכדו' שיש לו שם מסוים
בשדה, הרי גם אם בעה"ב עבר עליו ושכחו
ולא לקטו, אינו שכחה ואסור לענייים לטלו
מפני שסו"ס מפני שמו וזכרו לאחר זמן.

וזהו הנתינת כח לבני ישראל בזמן
הגלות, שגם כשנראה כביכול שכבר "נשכחו"
ונתבטלו וכמ"ש ותאמר ציון עזבני ה'" (ישעיה
כד, כג), הנה זהו רק כלפי חוץ, אמנם באמת